

พระสงฆ์กับการเรียนรู้จริยธรรมในสังคมไทย MONKS AND MORAL EDUCATION IN THAI SOCIETY

พระใบฎีกา ธเนศวร ฉีธรรมโม (ทองเชียง)¹, อิศรพงษ์ ไกรสินธุ์^{2,*}

และ พระครูสุนทรวิโรจน์จิต (วีรชนม์ เขมวีโร (มาลาโสง))³

Phrabaidika Thanason Teerathammo (Thongcheng)¹, Isarapong Kraisin^{2,*}

and PhraKhru Sunthonveerabanthid (Veerachon Khemaveero (Malathisong))³

(Received: August 15, 2025; Revised: September 30, 2025; Accepted: October 15, 2025)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการเป็นแหล่งเรียนรู้จริยธรรมในสังคมไทย โดยมุ่งเน้นภารกิจของพระสงฆ์ในฐานะผู้ถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนและผู้เป็นแบบอย่างทางจริยธรรมให้แก่ประชาชนทุกกลุ่มวัยซึ่งถือว่าเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่มีอิทธิพลต่อค่านิยมและพฤติกรรมของคนในสังคมไทยมาอย่างยาวนาน ทั้งในอดีตที่พระสงฆ์เป็นศูนย์กลางของการศึกษาผ่านกิจกรรมทางศาสนา โดยการเทศนา การอบรมศีลธรรม และการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ที่ส่งเสริมคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง บทความนี้ยังกล่าวถึงการเรียนรู้ของพระสงฆ์เพื่อให้เข้ากับบริบทสังคมร่วมสมัย เพื่อให้การเรียนรู้จริยธรรมมีความหลากหลาย ทันสมัย และเข้าถึงได้มากขึ้น พร้อมทั้งนำเสนอตัวอย่างการดำเนินงานของวัดในหลายพื้นที่ที่มีความเข้มแข็งในการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านจริยธรรม อาทิ การจัดบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน กิจกรรมธรรมะวันอาทิตย์ หรือการจัดเวทีเสวนาธรรมในชุมชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมไทยให้มีความมั่นคงด้านจิตใจและคุณธรรมอย่างยั่งยืนในระยะยาว

คำสำคัญ: พระสงฆ์, เรียนรู้จริยธรรม, สังคมไทย

Abstract

The purpose of this article was to study the role of Buddhist monks as a source of ethical and moral education in Thai society. The discussion emphasized the monastic mission as both transmitters of Buddhist doctrines and exemplar of moral conduct for people across all age groups. Monks were recognized as spiritual leaders who have long exerted significant influence on the values and behaviors of Thai society. Historically, the

¹ หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹ Doctor of Education Program in Teaching Social Studies, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

² อาจารย์ประจำหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

² Curriculum Lecturer of Master of Education Program in Social Studies, Faculty of Education, Surindra Rajabhat University

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

³ Assistant Professor Dr. of Buriram Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

* Corresponding author. E-mail: kraisin1986@gmail.com

monastic community functioned as the center of education through religious activities such as preaching, moral instruction, and public service, which collectively reinforced and perpetuated ethical values. This article also addressed the ongoing adaptation of monastic learning to contemporary social contexts, ensuring that moral education becomes more diverse, relevant, and accessible. Furthermore, it highlighted exemplary practices of temples in various regions that have demonstrated strong capacity as centers of ethical learning, including summer novice ordination programs, Sunday Dhamma activities, and community - based Dhamma forums. Such initiatives ultimately contributed to the sustainable development of Thai society by strengthening spiritual resilience and fostering enduring moral values.

Keywords: Monks, Education, Thai Society

บทนำ

พระสงฆ์ถือเป็นสถาบันสำคัญของสังคมไทยที่มีบทบาททั้งในด้านศาสนา การศึกษา และการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่ประชาชนทุกช่วงวัยในอดีตวัดเป็นเสมือนโรงเรียนแห่งแรกที่เปิดโอกาสให้คนไทยได้เรียนรู้ทั้งการอ่านเขียนและการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมคำสอน พระสงฆ์จึงเปรียบเสมือนครูผู้ถ่ายทอดความรู้ที่ไม่เพียงแต่เน้นวิชาการ หากยังเน้นการสร้างจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมด้วยเหตุนี้ พระสงฆ์จึงเป็นต้นแบบของการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย สุจริต และเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ความสำคัญของพระสงฆ์ไม่ได้หยุดอยู่เพียงการแสดงธรรมเทศนา แต่ยังรวมถึงการปฏิบัติและการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องพระสงฆ์ต้องรักษาวินัย ฝึกสมาธิ และเจริญปัญญา เพื่อให้สามารถถ่ายทอดหลักธรรมได้อย่างถูกต้องและมีพลังทางจิตใจ การพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงความมุ่งมั่นในการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของสังคมในสภาพสังคมปัจจุบันที่เต็มไปด้วยความซับซ้อน พระสงฆ์จึงทำหน้าที่เป็นผู้ชี้แนะทางออกด้วยหลักเมตตา กรุณา และปัญญาการเรียนรู้จริยธรรมผ่านพระสงฆ์ไม่เพียงแต่ช่วยลดปัญหาสังคม หากยังสร้างสำนึกให้คนไทยตระหนักถึงคุณค่าความดี นอกจากนี้ยังช่วยหล่อหลอมให้เยาวชนมีพื้นฐานความคิดที่มั่นคงและดำเนินชีวิตอย่างมีสติพระสงฆ์ในฐานะผู้ถ่ายทอดความรู้จึงต้องอาศัยการเรียนรู้คู่ไปกับการปฏิบัติจริงเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมแต่ยังคงรักษาแก่นแท้แห่งพระพุทธศาสนาการเรียนรู้จริยธรรมจึงไม่ใช่เรื่องไกลตัว หากเป็นสิ่งที่พระสงฆ์สื่อสารผ่านคำสอนและแบบอย่างในชีวิตประจำวันทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์คือผู้มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังจริยธรรมและพัฒนาสังคมไทยให้มั่นคงและยั่งยืน

การศึกษาเรื่องพระสงฆ์กับการเรียนรู้จริยธรรมจึงเป็นประเด็นที่ควรได้รับความสนใจอย่างจริงจัง ปัจจุบันในสังคมไทยพระสงฆ์ยังคงทำหน้าที่เป็น ทุนทางวัฒนธรรม และสถาบันความรู้ ที่เชื่อมโยงประเพณีทางพุทธศาสนากับการพัฒนาคุณภาพพลเมืองโดยเฉพาะในสถานศึกษาโรงเรียน วิทยาลัย และมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นพื้นที่หลักของการบ่มเพาะคุณธรรม จริยธรรมและทักษะสังคมสำหรับเยาวชน บทบาทดังกล่าวตั้งอยู่บนฐานโครงสร้างทั้งเชิงสถาบัน องค์การรัฐด้านพระพุทธศาสนา และเชิงหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ให้ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม เป็นสาระการเรียนรู้แกนกลางของนักเรียนไทยทุกคน ทุกระดับชั้น พร้อมทั้งนโยบายภาครัฐที่กำหนดบทบาทสนับสนุนการเผยแผ่และการศึกษาพระพุทธศาสนา

ผ่านสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งมีพันธกิจประสานเครือข่ายคณะสงฆ์ หน่วยงานการศึกษา และสาธารณชน เพื่อคุ้มครองทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและส่งเสริมกิจกรรมเผยแผ่ในพื้นที่การเรียนรู้สาธารณะ รวมถึงสถานศึกษา นโยบายเชิงสถาบันเช่นนี้ทำให้การทำงานของพระสงฆ์ในโรงเรียนมีกรอบสนับสนุนที่ชัดเจนและต่อเนื่อง ในระดับสถานศึกษา ข้อกำหนดของ “หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน” ของ สพฐ. บรรจุสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยตรง ครอบคลุมการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เช่น ความศรัทธาในหลักธรรม ความรับผิดชอบพลเมือง การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และการดำรงวัฒนธรรมไทย โครงสร้างดังกล่าวสร้างพื้นที่ให้พระสงฆ์และผู้รู้ทางพุทธศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนผ่านชั่วโมงเรียน กิจกรรมเสริมหลักสูตร และโครงการพัฒนาจิต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ โรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งพัฒนาเป็นนวัตกรรมเชิงระบบในโรงเรียนภายใต้ สพฐ. โดยกำหนดแนวทางปฏิบัติทั้งด้านกายภาพ วัฒนธรรมองค์กร และกิจกรรมประจำวัน (เช่น การบูชาพระรัตนตรัย การทำสมาธิสั้น ๆ ก่อนและหลังเรียน การสวดมนต์และเจริญสติในชีวิตประจำวัน) ซึ่งโรงเรียนลักษณะทำงานร่วมกับพระสงฆ์ในพื้นที่ในฐานะ ครูทางจิตวิญญาณ และที่ปรึกษาวิชาการสำหรับการบ่มเพาะคุณธรรมและจริยธรรม กระบวนการดังกล่าวมีคู่มือ แนวทางปฏิบัติ และดัชนีชี้วัดคุณภาพที่ชัดเจน เพื่อให้สถานศึกษาติดตามและประเมินผล ด้านองค์ความรู้ งานศึกษาทางวิชาการชีวาทบาทของคณะสงฆ์ในสังคมไทยร่วมสมัยได้ขยายจากการสอนธรรมะในวัด สู่การเป็นผู้สอนและที่ปรึกษาโดยตรงในโรงเรียน และสถาบันอุดมศึกษา ตลอดจนการจัดทุนการศึกษาและกิจกรรมพัฒนาชุมชนที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษาชีวาทบาทของครูทางคุณธรรมที่สามารถเกิดขึ้นทั้งในชั่วโมงเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และในกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา เช่น ค่ายคุณธรรมของโรงเรียน และโครงการอาสาพัฒนา และสิ่งที่เห็นได้อย่างเป็นรูปธรรมคืองานวิจัยร่วมสมัยในโรงเรียนระบุว่าผู้บริหาร ครู และนักเรียนประเมินชีวาทบาทพระสงฆ์ด้านการอบรมคุณธรรม - จริยธรรมในเชิงบวก โดยสะท้อนผลลัพธ์ด้านความเข้าใจหลักธรรม การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และบรรยากาศวัฒนธรรมโรงเรียนที่เอื้อต่อวินัยและความเมตตา แม้บริบทโรงเรียนแตกต่างกันในด้านสังคม - เศรษฐกิจ เมื่อมองเชิงระบบ การทำงานของพระสงฆ์ในสถานศึกษาปัจจุบันได้แก่ (1) ผู้สอนและวิทยากรธรรมศึกษา (2) ผู้ออกแบบกิจกรรมพัฒนาจิตและทักษะชีวิต เช่น สมาธิ สติ และความกรุณา (3) ผู้ประสานชุมชน ศาสนสถานกับโรงเรียนเพื่อสร้างทุนทางสังคม และ (4) ผู้อุปถัมภ์การศึกษาเชิงสังคมสงเคราะห์ ทำให้วัดและโรงเรียนเชื่อมต่อกันเป็นระบบนิเวศการเรียนรู้คุณธรรมระดับท้องถิ่น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553)

ความท้าทายร่วมสมัยยังคงมีทั้งด้านความสม่าเสมอของทรัพยากรมนุษย์ (จำนวนพระวิทยากรที่ผ่านการอบรมเชิงวิชาชีพการสอน) ความต่อเนื่องของงบประมาณ เครื่องมือการเรียนรู้ และการเท่าทันโลกดิจิทัล การจัดการคุณภาพจึงต้องพึ่ง มาตรฐานการดำเนินงาน ที่ระบุเป้าหมาย ผลลัพธ์ และการประเมินควบคู่กับกลไกหนุนเสริมของสำนักงานพระพุทธศาสนา เพื่อรักษาคุณภาพและความน่าเชื่อถือทางวิชาการ ซึ่งทั้งหมดเป็นบริบทพระสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบันได้เคลื่อนจากชีวาทบาท “ผู้แสดงธรรมในวัด” เข้ามาสู่วงจรทางการศึกษาของโรงเรียนไทย โดยมีกรอบนโยบาย และมีแบบแผนปฏิบัติการอย่างเป็นระบบในขณะเดียวกันก็เรียกร้องการพัฒนาศักยภาพพระวิทยากรและเครื่องมือการเรียนรู้ที่ทันสมัย เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนคงคุณภาพต่อไปในสังคมไทยที่เปลี่ยนอย่างรวดเร็วทางเทคโนโลยีที่ต้องสร้างความรอบรู้ในทุกด้านของพระสงฆ์ในปัจจุบันอย่างระมัดระวัง

ความสำคัญของพระสงฆ์ในฐานะแหล่งเรียนรู้จริยธรรม

พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นแหล่งเรียนรู้จริยธรรมของสังคมไทยมาอย่างยาวนาน ด้วยการถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าให้ประชาชนได้เข้าใจและนำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นครูทางธรรม ชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง สร้างความตระหนักรู้ในเรื่องคุณธรรม ความเมตตา และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ นอกจากนั้นวัดยังเปรียบเสมือนศูนย์กลางของการเรียนรู้ สามารถเข้ามาศึกษาและฝึกฝนตนเองได้อย่างต่อเนื่อง พระสงฆ์ยังเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านความประพฤติอันเรียบง่ายและมีวินัย ซึ่งช่วยสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ชุมชนโดยรอบ จึงนับว่าพระสงฆ์คือเสาหลักด้านจริยธรรมที่เกื้อหนุนให้สังคมดำรงอยู่ด้วยความสงบสุขและความสมานฉันท์อย่างยั่งยืนช่วยให้สังคมดำรงอยู่อย่างสงบสุขและสมดุล

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความเจริญและความเสื่อมของพระพุทธศาสนา ดังนั้นพระสงฆ์ผู้เป็นนักเผยแผ่ ย่อมต้องตระหนักถึงบทบาทหน้าที่หลัก ย่อมจะต้องศึกษาให้เข้าใจถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การนำธรรมะไปสู่ประชาชนที่เป็นพุทธบริษัท เพื่อให้เขาเหล่านั้นปฏิบัติเป็นสัมมาปฏิบัติอันก่อให้เกิดความสงบสุขแก่ตนเองและแก่สังคมโดยทั่วไป พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่ดังกล่าวนี้เรียกว่า “พระนักเทศน์, พระนักเผยแผ่, พระธรรมจาริก” โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันนี้รูปแบบและวิธีการเทศนาต้องมีการประยุกต์ปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัย เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปได้อย่างสะดวกและเป็นที่ยอมรับของประชาชน พระนักเผยแผ่ของประเทศไทยในปัจจุบันมีการใช้วิธีการเผยแผ่ที่แตกต่างกันออกไปตามความถนัดของแต่ละท่าน เช่น กรณีของหลวงพ่อบุญรอด พุทฺธสโร เน้นการเผยแผ่หลักพุทธธรรมที่ลึกซึ้งซึ่งจุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญบางรูปเน้นการเผยแผ่พุทธธรรมอันเป็นหลักคิดและแสดงธรรมจนเป็นที่ยอมรับของคนทั่วโลก เช่น พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) บางรูปเน้นการเผยแผ่หลักธรรมที่เป็นวิชาการ บางรูปเน้นการเผยแผ่หลักพุทธธรรมที่เข้าใจง่าย เป็นหลักธรรมที่เป็นพื้นฐานของศีลธรรม คุณธรรมจริยธรรมในสังคม หรือบางรูปเน้นการเผยแผ่หลักธรรมที่ง่าย ๆ ต่อการดำเนินชีวิตผ่านทางสื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น อติตพระมหาสมปอง ตาลปุตฺโต การเผยแผ่ธรรมโดยการทำกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ และการเผยแผ่ด้วยการประยุกต์ใช้หลักธรรมกับธรรมชาติอย่างเช่นเราจะเห็นได้ว่าลักษณะการเผยแผ่นั้นจะเน้นไปที่ตัวปัจเจกบุคคลเป็นส่วนใหญ่ ทำให้องค์กรปกครองทางคณะสงฆ์อาจถูกลดบทบาทความสำคัญลงไป (พรสวรรค์ พงษ์ดี, 2551)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ให้พุทธศาสนิกชน นักเรียน นักศึกษาและลูกหลานไทยในยุคนี้ พระสงฆ์ซึ่งถือว่าเป็นบริบทหนึ่งของสังคม มีบทบาทสำคัญต่อพระพุทธศาสนาพระสงฆ์นักเผยแผ่จำเป็นต้องเพิ่มความใส่ใจในการแสวงหาความรู้ เพื่อการรู้เท่าทันความเป็นไปของโลกความรู้เท่าทันสื่อ เพราะเทคโนโลยีการสื่อสารที่เปลี่ยนแปลงก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดการปฏิวัติทางการสื่อสารโดยเฉพาะทุกวันนี้การสื่อสารได้เปิดกว้างหลายช่องทางหลากหลายรูปแบบมีทั้งสื่อบุคคลสื่อมวลชน สื่อเฉพาะกิจ พระสงฆ์ในปัจจุบันจำเป็นต้องใช้สื่อเป็นช่องทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มากขึ้น โดยจะต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบและแนวทางการเผยแผ่ให้เหมาะสมกับยุคสมัย เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปได้อย่างสะดวกรวดเร็ว ถูกต้อง และเป็นที่ยอมรับของพุทธศาสนิกชน เพราะงานเผยแผ่พุทธธรรมเป็นหัวใจหลักที่ทำให้พระพุทธศาสนารุ่งเรืองโดยพระสงฆ์มีวิธีในการสร้างกลยุทธ์ในการนำจริยธรรมเข้าสู่สังคม โดยมีเป้าหมายการเผยแผ่เชิงรุก 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการศึกษา คือ เป็นการมุ่งเน้นให้พุทธศาสนิกชนได้ศึกษาถึงหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาและรู้แจ้งอย่างแท้จริงโดยเฉพาะเรื่องไตรสิกขาซึ่งเป็นหลักในการดำรงชีวิตอันได้แก่ สิลสิกขา คือ การประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของศีลธรรมการรักษากายวาจาและใจให้เรียบร้อยการประกอบสัมมาชีพและเกื้อกูลประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์โลก จิตตสิกขา คือ การฝึกอบรมจิตใจการพัฒนาจิตใจให้เจริญยิ่งขึ้นไปและปัญญาสิกขา คือ การศึกษาพิจารณาให้หาเหตุผลตามความเป็นจริงการรู้แจ้งเห็นจริงเป็นการศึกษาในระดับปัญญาเมื่อพุทธศาสนิกชนได้ศึกษาเรื่องไตรสิกขาอย่างแท้จริงแล้วจะทำให้วิถีการดำเนินชีวิตสามารถพัฒนาและเป็นไปอย่างสันติสุข

2. ด้านศาสนา คือ การส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้เรียนรู้ศาสนพิธีพิธีกรรมต่างๆทางศาสนา รู้จักแบบแผนระเบียบวิธีการปฏิบัติตนทางพระพุทธศาสนาและเพื่อสร้างศาสนทายาทให้เกิดขึ้นแก่พระพุทธศาสนาอันจะเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและความยั่งยืนทางพระพุทธศาสนาสืบต่อไป อีกทั้งเพื่อเกื้อต่อพุทธศาสนิกต่างศาสนาซึ่งสนใจในพระพุทธศาสนาสามารถเข้ามาศึกษาหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาและบำเพ็ญประโยชน์ร่วมกันเป็นการสร้างความสมานฉันท์และสร้างสันติธรรมร่วมกันในสังคมบ้านเมืองและประเทศชาติ

3. ด้านวัฒนธรรม คือ ศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีนั้น มีความสำคัญคู่กับวิถีการดำรงชีวิตของพุทธศาสนิกชน ตั้งแต่อดีตและปัจจุบัน ซึ่งมีอิทธิพลต่อการกำหนดความเชื่อค่านิยมและพฤติกรรมของคนในสังคม เป้าหมายการเผยแผ่เชิงรุกด้านวัฒนธรรมเป็นไปเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้ตระหนักถึงคุณค่าทางประเพณีและวัฒนธรรมไทย เช่น คุณค่าของวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่างๆ คุณค่าของวัตถุและโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเพื่อให้พุทธศาสนิกชนร่วมกันอนุรักษ์และทำนุบำรุงให้อยู่คู่กับพระพุทธศาสนาสืบต่อไป (Chabandi, Naresseni & Kalyanamitra, 2013)

สรุปได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบันมีความสำคัญต่อความเจริญและความมั่นคงของพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่ต้องตระหนักบทบาทและพัฒนาวิธีการให้สอดคล้องกับยุคสมัย ทั้งการบรรยายธรรม การใช้สื่อเทคโนโลยี และการทำกิจกรรมสังคม ตัวอย่างเช่น หลวงพ่อพุทธทาส เน้นการชี้เป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา หรือพระพรหมคุณาภรณ์ เน้นหลักธรรมเชิงวิชาการ ปัจจุบันการเผยแผ่ต้องเน้นทั้งด้านการศึกษา คือ การสอนหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาชีวิตอย่างสงบสุข ด้านศาสนา คือ การส่งเสริมความรู้และพิธีกรรมเพื่อสร้างศาสนทายาท และด้านวัฒนธรรม คือ การตระหนักคุณค่าของประเพณีและโบราณสถาน เพื่อการอนุรักษ์ให้คู่พระพุทธศาสนาสืบไป ทั้งนี้พระสงฆ์ควรรู้เท่าทันสื่อและใช้ช่องทางสื่อสารที่หลากหลาย เพื่อให้การเผยแผ่มีประสิทธิภาพ รวดเร็ว และเข้าถึงผู้คนได้กว้างขึ้น

พระสงฆ์กับการเป็นแบบอย่างของการประพฤติปฏิบัติ

พระสงฆ์ในสังคมไทยมิได้เป็นเพียงผู้สืบทอดพระธรรมวินัยเท่านั้น หากยังทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจริยธรรมและเป็นแบบอย่างในด้านต่าง ๆ ให้กับสังคม พระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบจึงมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังศีลธรรมแก่ประชาชน ทั้งในแง่การปฏิบัติธรรม เผยแผ่พระศาสนา พัฒนาการศึกษ การสงเคราะห์สังคม และการสร้างสมานฉันท์ งานเขียนนี้มุ่งอธิบายตัวอย่างพระสงฆ์ไทยผู้เป็นแบบอย่างในแต่ละด้าน พร้อมการวิเคราะห์เชิงวิชาการเพื่อให้เห็นคุณูปการที่ชัดเจนดังตัวอย่างต่อไปนี้

1. ด้านการปฏิบัติธรรมกรรมฐาน ตัวอย่างเช่น หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต

หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต เป็นพระอริยสงฆ์ผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งในการฟื้นฟูและสืบทอดการปฏิบัติธรรมกรรมฐานในประเทศไทยยุคใหม่ ท่านถือเป็นผู้นำสายพระป่าที่วางรากฐานแนวทางปฏิบัติสมณะและวิปัสสนากรรมฐานอย่างเป็นระบบ หลวงปู่มั่นมุ่งเน้นการฝึกจิตให้สงบและรู้เท่าทันความจริงของสังขาร โดยยึดมั่นในหลักพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด การธุดงค์ของท่านตามป่าเขาและถ้ำต่าง ๆ ไม่ใช่เพียงเพื่อความสงบทางกาย แต่เป็นการฝึกฝนจิตใจให้ตัดขาดจากกิเลส ความยึดมั่นถือมั่น และความกลัวทั้งหลาย ด้วยวิถีแห่งการอยู่สันโดษ พึ่งพาธรรมชาติ และภาวนาอย่างต่อเนื่อง จิตใจของท่านจึงมีพลังแห่งสมาธิและปัญญาอย่างลึกซึ้ง เป็นแบบอย่างของพระสงฆ์ผู้ถือปฏิบัติธรรมอย่างบริสุทธิ์ (ภวัชชวัญ สุขเสน, 2561)

แนวทางกรรมฐานของหลวงปู่มั่นมิได้จำกัดอยู่เพียงการปฏิบัติส่วนตัว แต่ท่านยังทำหน้าที่เป็น “ครูบาอาจารย์ทางจิตวิญญาณ” ที่ถ่ายทอดหลักธรรมแก่ศิษยานุศิษย์จำนวนมาก ท่านสอนให้ผู้ปฏิบัติเริ่มจากการรักษาศีล ฝึกสมาธิ จนเกิดปัญญาเห็นตามความจริงของไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา หลวงปู่มั่นเน้นว่าการปฏิบัติธรรมต้องอาศัยความเพียร ความอดทน และความสม่ำเสมอ โดยไม่ยึดติดในลาภสักการะหรือชื่อเสียง หลักคำสอนของท่านเรียบง่ายแต่ลึกซึ้ง เช่น “ธรรมะอยู่ที่ใจ ถ้าใจสงบธรรมะก็เกิด” ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาจิตใจในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่เน้นการรู้แจ้งจากภายใน ปรารถนาการสอนของท่านจึงยังคงร่วมสมัยและเป็นประโยชน์ต่อผู้แสวงหาความหลุดพ้นในยุคปัจจุบัน (ภวัชชวัญ สุขเสน, 2561)

อิทธิพลของหลวงปู่มั่นสะท้อนออกมาในเครือข่ายศิษยานุศิษย์ที่กลายเป็นพระกรรมฐานสำคัญของประเทศ เช่น หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน หลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ หลวงปู่ขาว อนาลโย และอีกหลายรูป ซึ่งต่างนำแนวทางการปฏิบัติของหลวงปู่มั่นไปเผยแผ่ในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศไทยและต่างประเทศ ทำให้ “สายพระป่า” กลายเป็นรากฐานของการปฏิบัติธรรมที่มีชีวิตชีวาในสังคมปัจจุบัน นอกจากนี้แนวทางของท่านยังได้รับการยอมรับในวงการจิตวิทยาและสติบำบัด (Mindfulness Therapy) ในระดับสากล ที่นำหลักการเจริญสติ (สติปัฏฐาน 4) มาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาสุขภาพจิตและการศึกษา จึงกล่าวได้ว่าหลวงปู่มั่นไม่เพียงเป็นพระกรรมฐานต้นแบบในทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดการประยุกต์ธรรมะเพื่อความสงบสุขของมนุษย์ในยุคโลกาภิวัตน์ (ภวัชชวัญ สุขเสน, 2561)

2. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตัวอย่างเช่น หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ

หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ เป็นพระนักปฏิบัติและนักคิดผู้ทรงอิทธิพลอย่างยิ่งต่อพุทธศาสนาไทยในศตวรรษที่ 20 ท่านมีบทบาทสำคัญในการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาให้กลับมามีชีวิตชีวาและเป็นที่เข้าใจของคนทุกชนชั้น โดยเฉพาะในยุคที่สังคมไทยเริ่มเปิดรับอารยธรรมตะวันตก หลวงพ่อพุทธทาสมุ่งเน้นการเผยแผ่ธรรมะในแนว “ธรรมะเพื่อชีวิต” ที่เน้นให้คนทั่วไปนำหลักคำสอนของพระพุทธเจ้ามาใช้ในชีวิตประจำวัน

เพื่อคลายทุกข์และเข้าถึงความสงบภายใน ท่านก่อตั้ง สวณโมกขพลาาราม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในปี พ.ศ. 2475 ให้เป็นศูนย์กลางแห่งการศึกษาและปฏิบัติธรรม โดยออกแบบให้มีบรรยากาศธรรมชาติ เพื่อให้ผู้มาศึกษาได้สัมผัส “ธรรมะในธรรมชาติ” อันเป็นแนวคิดสำคัญที่ท่านย้ำอยู่เสมอว่า “ธรรมะคือธรรมชาติ และธรรมชาติก็คือธรรมะ” (พุทธทาสภิกขุ, 2532)

แนวทางการเผยแผ่ของหลวงพ่พุทธทาสภิกขุมีลักษณะโดดเด่นและทันสมัย ท่านใช้สื่อหลากหลายรูปแบบ เช่น หนังสือ เทปเสียง ภาพวาด และการบรรยาย เพื่อสื่อสารธรรมะให้เข้าใจง่ายและเข้าถึงผู้คนทุกระดับ ไม่จำกัดเฉพาะนักบวชหรือผู้เคร่งศาสนาเท่านั้น หลวงพ่พุทธทาสเน้นการสื่อสารด้วยภาษาธรรมดา เรียบง่าย แต่ลึกซึ้ง เช่น คำสอน “อยู่ร่วมกันอย่างไม่เบียดเบียน” ที่กลายเป็นหัวใจของแนวคิดพุทธศาสนาเชิงสังคม (Engaged Buddhism) ซึ่งเน้นความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคมในเชิงเกื้อกูล ท่านยังส่งเสริมให้เกิดการสนทนาธรรมและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับนักคิด นักปราชญ์ และศาสนิกชนจากหลากหลายศาสนา เพื่อสร้างความเข้าใจและสันติภาพระหว่างศาสนา ถือเป็นแนวคิดที่ก้าวหน้าและสอดคล้องกับบริบทโลกยุคโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน (พุทธทาสภิกขุ, 2532)

ผลงานและคำสอนของหลวงพ่พุทธทาสภิกขุยังคงมีอิทธิพลอย่างกว้างขวางต่อวงวิชาการ การศึกษา และการพัฒนาจิตวิญญาณในระดับนานาชาติ สถาบันการศึกษาหลายแห่งได้นำแนวคิดของท่านไปบูรณาการในหลักสูตร เช่น “การเรียนรู้ด้วยสติ” (Mindful Learning) และ “การศึกษาเพื่อสันติภาพ” (Education for Peace) ซึ่งสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมที่มุ่งสร้างสมดุระหว่างปัญญาและเมตตา นอกจากนี้ แนวคิดเรื่อง “ธรรมะคือธรรมชาติ” ยังได้รับการตีความใหม่ในเชิงสิ่งแวดล้อมศึกษา (Eco - Dharma) ที่เน้นการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างยั่งยืน ผลงานของท่านจึงไม่เพียงเป็นการเผยแผ่ศาสนา แต่ยังเป็นรากฐานของการพัฒนา “พุทธศาสนาเชิงสังคมร่วมสมัย” ที่เปิดกว้าง เข้าถึงได้ และสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ (พุทธทาสภิกขุ, 2532)

3. ด้านการศึกษาและการสร้างองค์ความรู้ ตัวอย่างเช่น สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต)

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) เป็นพระนักคิด นักวิชาการ และนักการศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการยกระดับองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับยุคสมัย ท่านได้รับการยกย่องว่าเป็น “ปราชญ์แห่งพุทธศาสนาไทยร่วมสมัย” ผู้สามารถอธิบายหลักธรรมในเชิงเหตุผลและวิทยาศาสตร์ได้อย่างลึกซึ้งและเป็นระบบ ผลงานทางวิชาการของท่าน เช่น หนังสือ พุทธธรรม ถือเป็นคัมภีร์ทางพุทธปรัชญาที่สำคัญที่สุดเล่มหนึ่งในโลกเถรวาท ซึ่งรวบรวมหลักธรรม คำสอน และกระบวนการภาวนาไว้อย่างสมบูรณ์ พร้อมทั้งตีความหลักธรรมในเชิงปฏิบัติให้เข้ากับชีวิตมนุษย์ยุคใหม่ นอกจากนี้ ท่านยังใช้แนวคิดเชิงวิพากษ์เพื่อชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างธรรมะกับปัญหาสังคม เศรษฐกิจ และการศึกษา ทำให้ผลงานของท่านเป็นสะพานเชื่อมระหว่างศาสนากับวิทยาการสมัยใหม่ (พระธรรมปิฎก, 2542)

ในด้านการศึกษา สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์เสนอแนวคิด “การศึกษาเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์” ซึ่งเป็นหัวใจของพุทธปรัชญาการศึกษา โดยมุ่งเน้นให้การศึกษาไม่เพียงสร้างคนเก่ง แต่ต้องสร้าง “คนดีและคนมีปัญญา” ไปพร้อมกัน ท่านอธิบายว่า รากฐานของการศึกษาในพระพุทธศาสนา คือการพัฒนา 3 ด้าน ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งสัมพันธ์กับพัฒนาการทางจิตใจของมนุษย์ การศึกษาในมุมมองของท่านจึงมิใช่เพียงการถ่ายทอดความรู้ แต่เป็น “กระบวนการเรียนรู้เพื่อการรู้แจ้ง” ที่นำไปสู่ความเข้าใจตนเองและโลกตามความเป็นจริง แนวคิดนี้ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางทั้งในวงวิชาการไทยและ

ต่างประเทศ โดยหลายมหาวิทยาลัยได้นำแนวคิด “การศึกษาเชิงพุทธ” (Buddhist Education) ของท่านไปใช้เป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้เชิงคุณธรรมและจิตสำนึกสาธารณะ (พระธรรมปิฎก, 2542)

นอกจากบทบาททางการศึกษาแล้ว สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ยังเป็นผู้นำทางความคิดด้าน “พุทธเศรษฐศาสตร์” และ “พุทธสังคมศาสตร์” ซึ่งเชื่อมโยงหลักธรรมเข้ากับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ ท่านเสนอว่าการพัฒนาที่แท้จริงต้องตั้งอยู่บน “ความพอเพียง” และ “ปัญญาแห่งความพอดี” ซึ่งต่อมามีอิทธิพลต่อแนวคิด “เศรษฐกิจพอเพียง” ของประเทศไทยในเชิงนโยบายระดับชาติ ผลงานและคำสอนของท่านจึงเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนทั้งในด้านจิตใจ เศรษฐกิจ และการศึกษา สะท้อนถึงบทบาทของพระสงฆ์ผู้สร้างองค์ความรู้เพื่อยกระดับคุณค่าทางปัญญาและจิตวิญญาณของมนุษยชาติอย่างแท้จริง (พระธรรมปิฎก, 2542)

4. ด้านการสงเคราะห์และช่วยเหลือสังคม ตัวอย่างเช่น หลวงพ่อคุณ ปริสุทโธ

หลวงพ่อกุณ ปริสุทโธ เป็นพระมหาเถระผู้มีบทบาทโดดเด่นในด้านการสงเคราะห์และการพัฒนาสังคม โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ท่านได้รับการยกย่องว่าเป็นพระสงฆ์ผู้เสียสละและอุทิศตนเพื่อส่วนรวมอย่างแท้จริง จุดเริ่มต้นของการช่วยเหลือสังคมของท่านเกิดจากความเข้าใจลึกซึ้งในหลักธรรมทางพุทธศาสนา ที่เน้น “การให้” และ “การเสียสละ” เพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่น หลวงพ่อกุณจึงนำแนวคิดดังกล่าวมาปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม โดยการจัดตั้งโครงการสาธารณประโยชน์หลากหลายรูปแบบ ทั้งด้านการศึกษา การสาธารณสุข และโครงสร้างพื้นฐานในชุมชนชนบท ซึ่งสะท้อนถึงแนวคิดพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นการพัฒนาทั้งกายและใจของประชาชน (จิรพันธ์ วิวัชรวงศ์, 2558)

ในด้านการศึกษา หลวงพ่อกุณให้ความสำคัญกับการสร้างโรงเรียนและสนับสนุนการเรียนรู้ของเยาวชนในพื้นที่ชนบท ซึ่งขาดแคลนทรัพยากรทางการศึกษา ท่านได้มอบทุนการศึกษา สร้างอาคารเรียน และจัดหาวัสดุอุปกรณ์การเรียนเพื่อให้นักเรียนมีโอกาสดำเนินการศึกษาที่มีคุณภาพเท่าเทียมกับเมืองใหญ่ นอกจากนี้ท่านยังส่งเสริมให้พระสงฆ์ในวัดต่าง ๆ มีบทบาททางการศึกษาในชุมชน เช่น การเปิดสอนธรรมะและศีลธรรมแก่เยาวชน เพื่อปลูกฝังคุณธรรม ความซื่อสัตย์ และจิตสาธารณะในใจของผู้เรียน การดำเนินกิจกรรมเหล่านี้ไม่เพียงช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา แต่ยังเสริมสร้างสังคมแห่งคุณธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา ซึ่งหลวงพ่อกุณถือเป็นภารกิจทางธรรมที่ต้องทำเพื่อสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทนส่วนตน (จิรพันธ์ วิวัชรวงศ์, 2558)

ในด้านการสาธารณสุขและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน หลวงพ่อกุณนำเงินบริจาคจากศรัทธาประชาชนไปสร้างโรงพยาบาล ศาลาพักผู้ป่วย สะพาน ถนน และสิ่งสาธารณประโยชน์อีกมากมาย เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงบริการพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ท่านไม่สะสมทรัพย์สินเพื่อประโยชน์ส่วนตน ชีวิตเรียบง่าย สมถะ และยึดหลักเมตตากรุณาเป็นที่ตั้ง คำสอนของท่าน เช่น “กุให้มิ่ง” ไม่เพียงเป็นวลีที่คนจดจำ แต่ยังสะท้อนถึงจิตวิญญาณแห่งการให้โดยบริสุทธิ์ใจ ปราศจากเงื่อนไขและผลตอบแทน การกระทำและคำสอนของหลวงพ่อกุณกลายเป็นแรงบันดาลใจให้คนไทยจำนวนมากหันมาทำความดีเพื่อสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ท่านจึงนับเป็นแบบอย่างของพระสงฆ์ผู้ใช้ชีวิตเพื่อสงเคราะห์และบำรุงชุมชน สืบสานแนวคิด “ธรรมะเพื่อสังคม” อย่างแท้จริง (จิรพันธ์ วิวัชรวงศ์, 2558)

5. ด้านการสร้างความสงบและสมานฉันท์ ตัวอย่างเช่น สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อัมพร อมฺพโร)

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (พระองค์ปัจจุบัน) ทรงเป็นผู้นำสูงสุดแห่งคณะสงฆ์ไทย ผู้มีบทบาทสำคัญในการธำรงความสงบและสมานฉันท์ในสังคม ทรงดำเนินชีวิตสมณะ เรียบง่าย และเปี่ยมด้วยเมตตา พระธรรมเทศนาของพระองค์มุ่งปลุกฝังสติ ศีลธรรม และความสามัคคีในหมู่ชน ทรงให้ความสำคัญกับการเผยแผ่ธรรมะแก่เยาวชนและการสนับสนุนการศึกษา พระพุทธศาสนาในทุกระดับ นอกจากนี้ พระองค์ยังเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธในยามที่สังคมเผชิญความแตกแยก ทำให้สถาบันสงฆ์เป็นกลไกสำคัญในการธำรงเอกภาพของชาติ พระองค์จึงเป็นตัวอย่างของผู้นำทางจิตวิญญาณที่ใช้หลักธรรมเพื่อสร้างความสงบสุขและสมานฉันท์ในสังคมไทย (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม, 2552)

จากที่กล่าวมา พระสงฆ์ไทยผู้เป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติมีคุณูปการในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติธรรมกรรมฐาน การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การศึกษา การสงเคราะห์สังคม หรือการสร้างสมานฉันท์ แต่ละด้านต่างสะท้อนให้เห็นบทบาทที่แตกต่างกัน ทว่าล้วนมีแก่นร่วมคือการยึดมั่นในพระธรรมวินัยและการเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ดังนั้น พระสงฆ์จึงมิใช่เพียงผู้สืบทอดศาสนา แต่ยังเป็นต้นแบบที่สังคมสามารถนำไปปรับใช้เพื่อพัฒนาตนเองและส่วนรวมอย่างยั่งยืน

การสร้างกิจกรรมเพื่อปลูกฝังคุณธรรม

ในสังคมปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ปัญหาทางคุณธรรมและจริยธรรมได้ทวีความรุนแรงมากขึ้น ไม่เฉพาะเป็นการขาดความรับผิดชอบ การเห็นแก่ตัว หรือการขาดความเคารพต่อกฎหมายและผู้อื่น การปลูกฝังคุณธรรมจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องได้รับการดำเนินการอย่างจริงจังและต่อเนื่อง หนึ่งในวิธีการที่มีประสิทธิภาพคือการใช้ “กิจกรรม” เป็นเครื่องมือในการปลูกฝังคุณธรรม เพราะกิจกรรมสามารถสร้างประสบการณ์ตรง กระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมได้ลงมือปฏิบัติ เกิดความเข้าใจและซึมซับคุณธรรมอย่างลึกซึ้งมากกว่าการสอนในเชิงทฤษฎีเพียงอย่างเดียว

การสร้างกิจกรรมเพื่อปลูกฝังคุณธรรม หมายถึง การออกแบบและดำเนินกิจกรรมที่มีเป้าหมายชัดเจนในการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมให้กับผู้เข้าร่วม โดยกิจกรรมต้องมียุทธศาสตร์ที่ส่งเสริมการคิด การรู้สึก และการปฏิบัติ เช่น การให้ผู้เข้าร่วมได้แก้ปัญหาในสถานการณ์จำลอง การทำงานร่วมกัน หรือการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ การปลูกฝังคุณธรรมในลักษณะนี้จะช่วยให้ผู้เข้าร่วมเกิดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) ที่มีความยั่งยืนมากกว่า (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

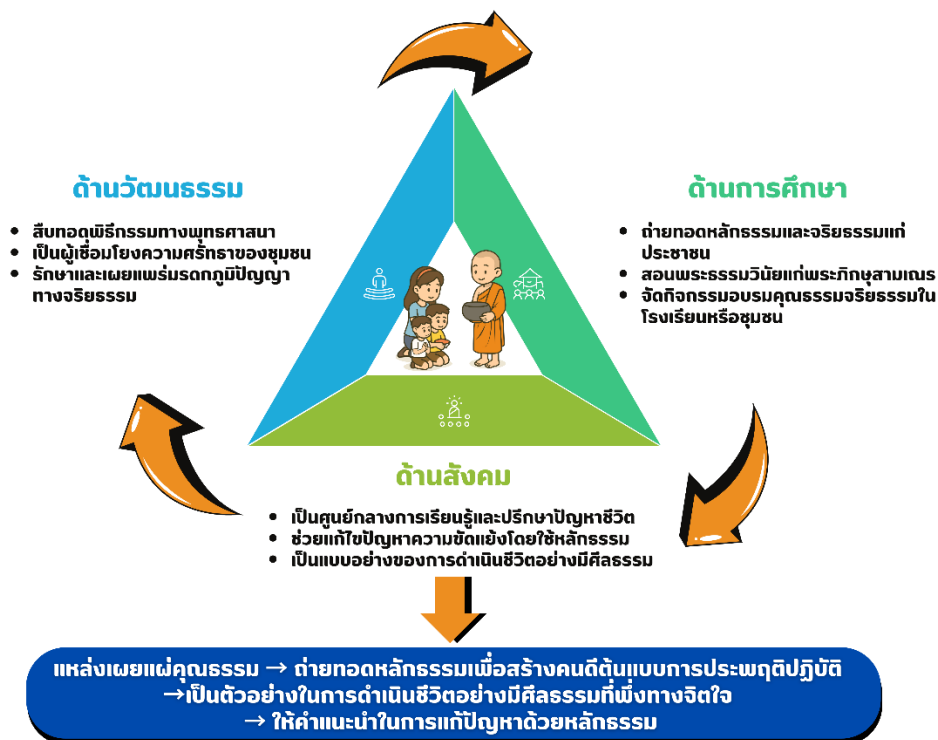
จากที่กล่าวมาในเบื้องต้น การเรียนรู้ควบคู่คุณธรรมจริยธรรม สามารถทำได้หลายวิธี โดยแต่ละแนวทางมีจุดเด่นและรูปแบบการดำเนินงานที่แตกต่างกัน พระสงฆ์เป็นแบบอย่างของการประพฤติปฏิบัติผ่านการรักษาศีล การดำเนินชีวิตสมณะ และความเสียสละ ซึ่งช่วยสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้อื่นการเรียนรู้เชิงบูรณาการนำคุณธรรมมาผสานเข้ากับเนื้อหาวิชาการ เช่น คณิตศาสตร์หรือประวัติศาสตร์ เพื่อให้ผู้เรียนเห็นความเชื่อมโยงของคุณธรรมกับชีวิตจริง กิจกรรมบริการสังคม (Service Learning) สร้างประสบการณ์ตรงในการช่วยเหลือผู้อื่น พร้อมทั้งฝึกทักษะการทำงานร่วมกันและการสะท้อนคิด กิจกรรมเชิงศิลปะและวัฒนธรรมใช้ความงามและความคิดสร้างสรรค์เป็นสื่อในการถ่ายทอดคุณธรรมอย่างลึกซึ้ง และช่วยเชื่อมโยงผู้คนต่างวัยต่างวัฒนธรรม ค่ายคุณธรรมเน้นการใช้ชีวิตร่วมกันในช่วงเวลาหนึ่ง เพื่อฝึกวินัย ความรับผิดชอบ

และการช่วยเหลือกันในสภาพแวดล้อมที่สงบและเอื้อต่อการฝึกจิตใจ ทุกกิจกรรมมีแก่นร่วมคือการผสมผสาน “การลงมือทำ” กับ “การสะท้อนคิด” เพื่อให้ผู้เข้าร่วมซึมซับคุณธรรมอย่างยั่งยืน การสร้างบรรยากาศที่ปลอดภัยและเป็นกันเองช่วยให้ผู้เรียนเปิดใจรับประสบการณ์และแนวคิดใหม่ การเชื่อมโยงกิจกรรมเข้ากับชีวิตประจำวันทำให้คุณธรรมไม่ใช่เพียงทฤษฎี แต่เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้จริง การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในสังคม เช่น ครู ผู้นำชุมชน และสถาบันศาสนา จะช่วยทำให้การปลูกฝังคุณธรรมมีประสิทธิภาพมากขึ้น

องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากของพระสงฆ์บทบาทและความสำคัญของพระสงฆ์ในฐานะแหล่งเรียนรู้จริยธรรมผู้ศึกษาสามารถสร้างองค์ความรู้ที่ได้รับ ดังแผนภาพที่ 1 ดังนี้

พระสงฆ์กับการเรียนรู้จริยธรรมในสังคมไทย



แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ
 ที่มา: สังเคราะห์โดยผู้นิพนธ์บทความ

จากแผนภาพที่ 1 สามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ ดังนี้

ด้านวัฒนธรรม ในมิติทางวัฒนธรรม บทบาทของพระสงฆ์มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อการดำรงรักษาและสืบทอดอัตลักษณ์ทางจริยธรรมของสังคมไทย พระสงฆ์ทรงไว้ซึ่งสถานะ “ผู้สืบทอดพิธีกรรมทางพุทธศาสนา” โดยการประกอบศาสนกิจและประเพณีสำคัญต่าง ๆ ซึ่งพิธีกรรมเหล่านี้ล้วนสอดแทรกหลักธรรมคำสอนและกุศโลบายในการขัดเกลาจิตใจของประชาชน นอกจากนี้ พระสงฆ์ยังทำหน้าที่

“เป็นผู้เชื่อมโยงความศรัทธาของชุมชน” กล่าวคือ วัดและพระสงฆ์เปรียบเสมือนศูนย์กลางทางจิตวิญญาณที่ยึดเหนี่ยวผู้คนในสังคมให้เป็นหนึ่งเดียวกันบนพื้นฐานของความเชื่อและหลักศีลธรรมอันดีงาม

บทบาทที่สำคัญที่สุดในมิตินี้ คือ “การรักษาและเผยแพร่มรดกภูมิปัญญาทางจริยธรรม” พระสงฆ์เป็นผู้ศึกษา ค้นคว้า และถ่ายทอดหลักจริยธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก วรรณกรรมทางศาสนา หรือแม้แต่ภูมิปัญญาท้องถิ่น การรักษา มรดกเหล่านี้มิได้หมายถึงเพียงการเก็บรักษาในรูปของเอกสาร แต่คือการทำให้หลักจริยธรรมนั้นมีชีวิตชีวา ผ่านการเทศนา การประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่าง และการประยุกต์ใช้ให้เข้ากับบริบทของยุคสมัยเพื่อให้มรดกทางจริยธรรมเหล่านั้นยังคงเป็นรากฐานที่มั่นคงของวัฒนธรรมไทยสืบต่อไป

ด้านการศึกษา ในมิติด้านการศึกษา พระสงฆ์มีบทบาทหลักในฐานะ “ครู” ผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ทางจริยธรรมทั้งในระบบและนอกระบบ ภารกิจประการสำคัญคือการ “ถ่ายทอดหลักธรรมและจริยธรรมแก่ประชาชน” ทั่วไป ผ่านการแสดงพระธรรมเทศนา การบรรยายธรรม หรือการให้คำปรึกษาในโอกาสต่าง ๆ เพื่อยกระดับสติปัญญาและคุณธรรมของฆราวาสให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องดีงาม ขณะเดียวกัน ภายในวงการคณะสงฆ์เอง พระสงฆ์ผู้ทรงความรู้มีหน้าที่ “สอนพระธรรมวินัยแก่ภิกษุสามเณร” ซึ่งเป็นการศึกษาในระบบที่มุ่งสร้างศาสนทายาทที่มีคุณภาพ มีความแตกฉานในหลักคำสอน เพื่อเตรียมความพร้อมในการสืบทอดพระศาสนาและเป็นการกำลังสำคัญในการเผยแผ่ต่อไป

ในยุคปัจจุบัน บทบาทของพระสงฆ์ได้ขยายขอบเขตสู่การศึกษาเชิงรุกมากขึ้นโดยการ “จัดกิจกรรมอบรมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนหรือชุมชน” เช่น การจัดค่ายพุทธบุตร การบรรพชาภาคฤดูร้อน หรือการเป็นพระวิทยากรในสถานศึกษา เป็นการบูรณาการบทบาทของวัดและสถาบันการศึกษาเพื่อปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชนอย่างเป็นรูปธรรม

ด้านสังคม ในมิติทางสังคม พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นที่พึ่งและสร้างความสงบสุขให้แก่ชุมชน สถานะของวัดในสังคมไทยนั้น “เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และปรึกษาปัญหาชีวิต” ประชาชนมักเข้าวัดมิใช่เพียงเพื่อการบุญ แต่เพื่อแสวงหาความสงบทางใจและขอรับคำชี้แนะในการแก้ไขปัญหาวิตถิ์ พระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้สํารวมและผ่านการฝึกฝนจิต จะใช้หลักธรรมเป็นแนวทางในการให้คำปรึกษา บทบาทที่โดดเด่นอีกประการหนึ่งคือการ “ช่วยแก้ไขปัญหาคาความขัดแย้งโดยใช้หลักธรรม” ในหลายชุมชน พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยอาศัยหลักเมตตา อหิงสา และขันติ เพื่อสร้างความสมานฉันท์และลดทอนความบาดหมางในสังคม โดยยึดหลักความยุติธรรมทางธรรมเป็นที่ตั้ง อย่างไรก็ตาม บทบาททางสังคมที่ทรงพลังที่สุดของพระสงฆ์ คือการ “เป็นแบบอย่างของการดำเนินชีวิตอย่างมีศีลธรรม” การครองตนอยู่ในสมณเพศ ปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด และการสํารวมกาย วาจา ใจ ถือเป็นการสอนจริยธรรมเชิงประจักษ์ (Moral Demonstration) ที่มีประสิทธิภาพสูงสุด เพราะเป็นภาพสะท้อนรูปธรรมของหลักคำสอนที่ประชาชนสามารถสัมผัสและยึดถือเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตได้

บทบาทของพระสงฆ์ในการเรียนรู้จริยธรรมของสังคมไทยผ่าน 3 มิติหลัก ที่เชื่อมโยงกันเป็นวัฏจักร ด้านวัฒนธรรม พระสงฆ์ทรงเป็นผู้สืบทอดพิธีกรรม เป็นศูนย์รวมศรัทธาของชุมชน และเป็นผู้พิทักษ์มรดกภูมิปัญญาทางจริยธรรม ด้านการศึกษา พระสงฆ์ทำหน้าที่ถ่ายทอดหลักธรรมแก่ประชาชน ทั้งยังสอนพระธรรมวินัยแก่ศาสนทายาท และขยายบทบาทสู่การจัดกิจกรรมอบรมคุณธรรมในโรงเรียนหรือชุมชน ด้านสังคม พระสงฆ์เปรียบเสมือนศูนย์กลางการเรียนรู้และที่ปรึกษาปัญหาชีวิตของชุมชน ทรงเป็นผู้ไกล่

เกี่ยความขัดแย้งโดยใช้หลักธรรม และเป็นแบบอย่างอันดีงามของการดำเนินชีวิตอย่างมีศีลธรรม บทบาททั้งสามด้านนี้เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน กระบวนการทั้งหมดนี้มุ่งสู่เป้าหมายในการ เผยแผ่คุณธรรม ถ่ายทอดหลักธรรม เพื่อสร้างคนดีให้เป็นแบบอย่างการประพฤติปฏิบัติ นำไปสู่การ เป็นตัวอย่างในการดำเนินชีวิตที่ดีงาม และ ให้คำแนะนำ ในการแก้ปัญหาด้วยหลักธรรม

สรุป

พระสงฆ์เป็นหนึ่งในสัญลักษณ์สำคัญของศีลธรรมและจริยธรรมในสังคมไทยมายาวนาน ความเคารพและความศรัทธาที่ประชาชนมีต่อพระสงฆ์ ทำให้พระสงฆ์กลายเป็นบุคคลที่สังคมมอบความไว้วางใจในการถ่ายทอดคุณธรรมและหลักปฏิบัติที่ดีต่อชีวิตประจำวัน การเรียนรู้จริยธรรมผ่านพระสงฆ์ไม่จำกัดอยู่เพียงในวัดเท่านั้น แต่ยังขยายไปสู่โรงเรียน ชุมชน และกิจกรรมสาธารณะ ซึ่งถือเป็นช่องทางสำคัญที่ช่วยให้เยาวชนและประชาชนทั่วไปสามารถเข้าใจคุณค่าของความซื่อสัตย์ ความเมตตา และความรับผิดชอบต่อสังคมได้อย่างแท้จริง ทำหน้าที่ทั้งเป็นครูทางศีลธรรมและแบบอย่างของการดำเนินชีวิต การดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย การรักษาศีล และการสละทรัพย์ส่วนตัวเพื่อสังคม รวมถึงการแสดงความเมตตาต่อผู้อื่น ทำให้ประชาชนเห็นภาพจริงของการนำหลักธรรมไปปฏิบัติ พระสงฆ์จึงเป็น “แหล่งเรียนรู้จริยธรรมที่มีชีวิต” ซึ่งช่วยสร้างแรงบันดาลใจให้คนไทยประพฤติดี มีความมีระเบียบวินัย และเคารพกติกาสังคม

นอกจากการเป็นแบบอย่างแล้ว พระสงฆ์ยังจัดกิจกรรมและโครงการที่ส่งเสริมคุณธรรมแก่เยาวชนและชุมชน เช่น การอบรมเยาวชน การจัดค่ายคุณธรรม การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน และกิจกรรมจิตอาสา ซึ่งเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่เรียนรู้การให้ การเสียสละ และการทำงานร่วมกับผู้อื่น การเรียนรู้จากพระสงฆ์ไม่ใช่เพียงการเรียนรู้ทฤษฎี แต่เป็นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่สร้างสรรค์ สิ่งเหล่านี้ช่วยสร้างสังคมที่เข้มแข็ง ลดปัญหาความรุนแรง ความขัดแย้ง และส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน แม้สังคมไทยจะเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านเทคโนโลยีและค่านิยมใหม่ ๆ บทบาทของพระสงฆ์ในการเรียนรู้จริยธรรมยังคงมีความสำคัญ พระสงฆ์ปรับวิธีเผยแผ่ให้เข้ากับยุคสมัย เช่น การใช้สื่อดิจิทัลและสื่อออนไลน์ เพื่อให้คนรุ่นใหม่เข้าถึงหลักธรรมและคุณธรรมได้ง่ายและทันสมัยมากขึ้น

ดังนั้น การเรียนรู้จริยธรรมผ่านพระสงฆ์จึงเป็นกระบวนการที่ช่วยสร้างจิตสำนึกที่ดีและคุณค่าทางศีลธรรมให้กับประชาชน เป็นพื้นฐานที่สำคัญในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณธรรม มีความรับผิดชอบต่อครอบครัวและสังคม และสามารถเผชิญความเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างมั่นคงและสงบ พระสงฆ์จึงยังคงเป็นบุคคลสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้จริยธรรมและการสร้างสังคมคุณธรรมของประเทศไทย

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.
- _____. (2551). *กรอบความคิดเพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่เน้นความมีระเบียบวินัยและความเป็นประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- จิรพันธ์ วิวัชรวงศ์. (2558). *หลวงพ่อกุณ พระนักพัฒนาชาวบ้าน*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- พระครูโฆสิตสังฆพิทักษ์. (2561). กลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในสังคมปัจจุบัน. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*. 17(3), 212 - 223.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ. (2552). *คู่มือชีวิต*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พุทธทาสภิกขุ. (2532). *คู่มือมนุษย์*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พรสวรรค์ พงษ์ดี. (2551). *แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของผู้บริหาร ครู และผู้ปกครองนักเรียน ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.
- ภักขวัณ สุขเสน (2561). *แนวทางการปฏิบัติกรรมฐานของหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต*. (รายงานการวิจัย). สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม). (2552). *การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับคุณธรรมในประเทศและต่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิก.
- Chanawangsa, S. (2002). The English Version First Published 2002 as an Article Entitled "What a True Buddhist Should Know about the Pali Canon" in Manusya. *Journal of Humanities*, 8(1), 62 -70.

